

УДК 378.041

ІРИНА ДУБРОВІНА,
аспірантка, викладач
(м. Біла Церква)**Фактори активізації самоосвіти вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної освіти**

У статті розкрито сутність поняття «фактори активізації самоосвіти вчителів музичного мистецтва», запропоновано класифікацію факторів активізації самоосвіти вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної освіти. Проаналізовано вимоги ринку праці до особисто-професійних якостей учителя музичного мистецтва. Обґрунтовано залежність рівня розвитку самоосвітніх умінь педагогів музичного мистецтва від досягнутого рівня освіти, впливу стійких факторів самоосвітньої діяльності на ступінь оволодіння професійною майстерністю. Визначено сутність «факторів активізації самоосвітньої діяльності педагога» як таких, що сприяють удосконаленню його особисто-професійних якостей, формуванню позитивної мотивації щодо педагогічної творчості, задоволенню потреби в самоосвіті як цінності людського життя, способу безперервного саморозвитку людини. Відокремлено домінуючі фактори активізації самоосвітньої діяльності, що визначають напрям індивідуального професійного розвитку педагога і впливають на результативність самоосвіти та якість педагогічної праці. Зроблено висновок про вплив різнопланових об'єктивних і суб'єктивних факторів на результативність як мистецько-педагогічної, так і самоосвітньої діяльності вчителя музики в системі післядипломної педагогічної освіти. В ході експерименту обґрунтовано, що урахування факторів активізації самоосвітньої діяльності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної освіти забезпечує планування фахового вдосконалення, перепідготовки вчителів на новому рівні, що є необхідною складовою забезпечення та ефективності педагогічної праці.

Ключові слова: фактори активізації самоосвітньої діяльності, творчий учитель, рефлексія, самопізнання, потреби самоосвітньої діяльності.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Соціальний і науковий прогрес, зміни у змісті й характері праці розширили можливості для творчості у професійній діяльності педагога. Орієнтація на загальнолюдські цінності, визнання духовності людини як абсолютної цінності, потреба в безперервній самоосвіті впродовж життя визначають важливість освіти дорослих як чинника реалізації стійкого розвитку суспільства.

У процесі модернізації освіти дорослих відбувається **перегляд вимог ринку праці до особисто-професійних якостей** учителя музичного мистецтва:

- необхідність засвоєння інноваційних художньо-педагогічних технологій;
- досягнення результативності праці;
- налаштування на успіх, високу ефективність;
- володіння інформаційно-комунікаційними технологіями;
- мобільність у сучасному освітньому просторі;
- володіння самоосвітніми вміннями.

Рівень професіоналізму творчого вчителя вже не визначається сумою здобутих знань, а здебільшого – вміннями здобувати їх протягом життя. Тому розвиток, у першу чергу, самоосвітніх умінь педагогів музичного мистецтва залежить від досягнутого рівня освіти, усвідомлення впливу стійких факторів самоосвітньої діяльності на ступінь оволодіння професійною майстерністю.

Фактори, що забезпечують активізацію самоосвітньої діяльності педагога, на наш погляд, сприяють удосконаленню його особисто-професійних якостей, формуванню позитивної мотивації щодо педагогічної творчості, задоволенню потреби в самоосвіті як цінності людського життя, способу безперервного саморозвитку людини.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема особистості як суб'єкта самоосвітньої діяльності ґрунтовно розроблена вченими К.Абульхановою-Славською, Б.Ананьєвим, Д.Казихановою, І.Коном, С.Кульневич, О.Леонтьєвим, А.Маслоу, А.Ониським, А.Петровським, С.Рубінштейном, Д.Ельконіним. Аналіз психолого-педагогічних праць розкриває соціально-психологічні аспекти розвитку особистості, її прояви в різних видах діяльності, вплив факторів активізації педагогічної діяльності на формування світогляду вчителя.

У педагогіці науковцями С.Вершловським, Н.Кузьміною, А.Майоровим, Н.Марковою, А.Реан, С.Сухобською проаналізовано різні підходи до класифікації факторів самоосвітньої педагогічної діяльності. Ураховуючи положення цих досліджень, можна зробити висновок про вплив

різнопланових **об'єктивних і суб'єктивних факторів** на результативність як мистецько-педагогічної, так і самоосвітньої діяльності вчителя.

На думку Е.Зеєра, Л.Мітіної, А.Новикова, В.Сластьоніна, Т.Шалавіної наявні **домінуючі фактори активізації самоосвітньої діяльності**, що визначають напрям індивідуального професійного розвитку педагога і впливають на результативність самоосвіти та якість педагогічної праці, а саме: **прагнення до успішної професійної діяльності, інтерес та бажання застосувати на практиці нові знання, активність в освоєнні інноваційної педагогічної практики, готовність проявити свою індивідуальність, самостійність і творчі здібності в самоосвітній та педагогічній діяльності, потреба у професійно-особистісній саморозвитку та самовдосконаленні** [4; 7 та ін.].

Формулювання цілей статті... На сучасному етапі розвитку педагогічної науки зростає інтерес до факторів активізації самоосвітньої діяльності вчителя, що зумовлено переглядом змісту освіти і пошуком нових парадигм навчання та виховання. Тому вивчення й узагальнення класифікації факторів активізації самоосвітньої діяльності вчителів музичного мистецтва як актуальна педагогічна проблема потребує детального теоретичного аналізу.

Мета статті – визначення сутності поняття «фактор активізації самоосвітньої діяльності вчителя музичного мистецтва», здійснення класифікації факторів активізації самоосвітньої діяльності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу... На основі визначень, запропонованих у сучасних психолого-педагогічних виданнях [7; 9 та ін.], доходимо висновку, що **фактор** є причиною, умовою чи рушійною силою певного процесу або явища, що визначає його певні аспекти або характер загалом. **Зовнішні та внутрішні фактори** суттєво впливають на розвиток і перебіг психічних процесів та явищ [7]. **Зовнішніми факторами** вважають різні природні й соціальні детермінанти, що створюють умови для розвитку індивіда і впливають на його поведінку та діяльність. За результатами дії впливу на людину вони бувають негативні й позитивні. До **внутрішніх факторів** належать психічні детермінанти, що знаходяться у внутрішньому світі людини [6]. Вони розвиваються протягом життя і залежать від виховання та самовиховання.

Отже, **фактори активізації самоосвітньої діяльності педагогів** трактуємо як **рушійну силу, причину, умову самоосвітньої діяльності, що відображає потреби внутрішнього та зовнішнього самоствердження та надає можливість самовдосконалення і реалізації творчих здібностей педагогів на основі рефлексії**. Н.Сидорчук розглядає фактори як основні внутрішні та зовнішні причини, що зумовлюють зростання продуктивності самоосвітньої діяльності (студента) і піддаються корекції або регуляції в межах педагогічних систем [14]. Ця думка є вагомим для системи післядипломної освіти, оскільки фактори не є статичними, усталеними гіпотетичними функціональними одиницями і можуть регулюватися всередині типологічних груп.

Здійснюючи рефлексію педагогічної ситуації, фахівець співвідносить явища педагогічної дійсності зі своїми діями, вносить корективи, ставить нові цілі, самовдосконалюється за допомогою самоосвіти. Таким чином, створюється позитивна мотивація вчителя, що допомагає вивчати себе, розмірковувати про минулу активність і задовольняє прагнення до створення ідеального образу «Я в самоосвітній педагогічній діяльності» на практиці.

Загальновідомо, що будь-яка людська діяльність відбувається в певних умовах. Це стосується й соціально-культурної діяльності, спрямованої на розвиток творчого потенціалу педагогічної професії. Вважаємо, що перш ніж визначити педагогічні умови, що сприяють розвитку творчого потенціалу вчителів, необхідно визначити фактори процесу формування їхніх потреб у творчій самоосвітній діяльності.

Із філософсько-методологічної точки зору фактори трактують як причину, рушійну силу будь-якого процесу, явища, що визначає характер чи окремі риси; це одна з необхідних умов, що впливає на будь-кого і створює середовище, у якому відбувається процес [15]. У психології і педагогіці фактори розуміють як завдання виховання, основні причини й умови, рушійні сили процесу формування особистості, її особливостей [2; 9].

Розглядаючи процес самоосвіти в контексті гуманістичної парадигми, О.Назарова вважає, що «...педагогіка самоосвіти повинна бути підпорядкована, насамперед, рефлексивно-особистісному, а потім вже професійному розвитку самої людини, учаснику цього процесу» [12, с.11].

В.Давидов розуміє педагогічну рефлексію як уміння педагога аналізувати, виокремлювати й співвідносити з педагогічною ситуацією власні дії, спрямовані на осмислення, переосмислення і перетворення змісту форм свого досвіду. Педагогічну рефлексію він вважає професійною якістю фахівця, що проявляється у здібностях учителя прогнозувати й адекватно оцінювати як можливі, так і реальні результати вжитих ним дій; що здатність педагога науковець вважає джерелом інновацій та активізації самоосвіти вчителя [3].

І.Бех простежує потенційні можливості вчителя в самонавчанні та самовдосконаленні наявного педагогічного досвіду, виділяючи три рівні сформованості рефлексивності особистості: *рефлексивно нерозвинена особистість, рефлексивно напіврозвинена особистість та рефлексивно розвинена особистість*. Як **домінуючі фактори** активізації самоосвітньої діяльності вчений розглядає **розвиток умінь учителя здійснювати самоаналіз і педагогічну рефлексію**, що дозволяє йому адекватно оцінювати власні можливості та проектувати індивідуальну програму самоосвіти впродовж життя [1].

Однак зазначаємо, що результати діагностування особисто-професійних якостей учителів музичного мистецтва показали, що 75% педагогів не володіють навичками педагогічної рефлексії, а також не вміють співвідносити отриману ними інформацію про нові методи навчання або технології із власною практикою, відчують труднощі у переведенні ідей самоосвітньої теорії на мову методики своєї професійної діяльності. Однією із причин такого протиріччя може бути, на наш погляд, недооцінка факторів, що стимулюють активізацію самоосвіти вчителя, впливаючи на формування мотивації особистості до самопізнання і самовдосконалення, визначення та врахування яких є важливим напрямом діяльності системи післядипломної освіти. Це вказує на необхідність урахування впливу факторів активізації самоосвітньої діяльності на психолого-педагогічну перебудову особистості у прояві нового мислення педагога під час самонавчання. Психолого-педагогічна перебудова особистості потребує впровадження нових педагогічних технологій, що забезпечують розвиток позитивної мотивації вчителя до постійної самоосвіти, пропаганди самоосвітніх ідей у педагогічному середовищі.

Фактори активізації самоосвітньої діяльності насамперед зумовлюють прагнення особистості до досягнення високого рівня якості педагогічної праці; водночас ці фактори повинні не викликати суперечностей між потребами особистості і суспільства; психолого-педагогічні та соціальні впливи мають бути узгоджені, співвідноситися з інтересами і прагненнями соціуму. При цьому особиста орієнтація творчої індивідуальності на постійну самоосвіту є завжди особисто значущою. Саме задоволення самоосвітніх потреб здійснює гармонійну самоактуалізацію творчої індивідуальності на основі самодетермінації внутрішніх потреб людини.

Грунтовний аналіз факторів активізації педагогічної діяльності був здійснений К.Кузьміною [10]. Науковцем здійснено класифікацію факторів педагогічної діяльності, зокрема й самоосвіти: **об'єктивні** фактори, пов'язані з умовами діяльності вчителя; **суб'єктивні**, спрямовані на виникнення мотивів, здібностей, інтересів і потреб особистості; **об'єктивно-суб'єктивні**, що сприяють організації освітнього середовища. На думку дослідниці, об'єктивні та суб'єктивні фактори однаковою мірою впливають на активізацію педагогічної (самоосвітньої) діяльності вчителів. Тому вагомим у вивченні проблеми факторів активізації самоосвітньої діяльності є питання структури суб'єктивних факторів. Науковцем особливо виділено у структурі суб'єктивних факторів психологічно-педагогічні, що впливають на пізнавальні мотиви й мотиви особистісного зростання вчителя.

До **психолого-педагогічних факторів активізації педагогічної (самоосвітньої) діяльності** у педагогічній науці віднесено такі: прагнення педагога до підвищення професійної компетентності, досягнення успіху, самоствердження у професії, внутрішня позитивна мотивація до освіти протягом життя; прагнення педагога до підвищення професійної компетентності та успішності в соціумі; потреба вчителя в освоєнні й розвитку вмінь роботи з інформацією з теми самоосвіти; потреба вчителя в узагальненні та поширенні власного досвіду тощо.

У педагогічній літературі визначено також **соціально-економічні фактори** як ціннісні орієнтири сучасного вчителя в умовах соціально-економічного розвитку суспільства [9]. На їх основі формується потреба педагога-музиканта в безперервній освіті з урахуванням вимог ринкової економіки та модернізації освітньої сфери для соціального визнання та досягнення високого соціального статусу вчителя (молодий учитель, досвідчений учитель, вчитель-професіонал, педагог-майстер, креативний педагог).

Вагомою для нашого дослідження є класифікація педагогічних факторів, укладена І.Зязюном; ученим визначено **психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні фактори** [13].

Таблиця 1

Класифікація педагогічних факторів (за І.Зязюном)

Фактори	Складові
Психолого-педагогічні	Мотиваційно-потребнісна сфера особистості (спрямованість), її творчий саморозвиток, формування відповідної свідомості, світогляду, відношень та поведінки
Організаційно-педагогічні	Соціально-творча діяльність, творча цілеспрямованість, усвідомлення творчого компонента, розвиток педагогічної майстерності, використання

	досягнень педагогічної науки, самоуправління мистецько-педагогічною діяльністю
Соціально-педагогічні	Професійні об'єднання вчителів, зокрема і в інформаційному просторі, як соціальні інститути самоосвіти, соціальні вимоги до професії вчителя згідно запитів ринку праці, соціально-громадянсько-ціннісний характер перетворювальної творчої діяльності

Педагогічні фактори в умовах самоосвітньої діяльності потребують вирішення таких **освітніх завдань у системі післядипломної освіти**: вивчення потреби в самоосвітній діяльності вчителів; виявлення професійних труднощів у педагогів, їх впливу на характер самоосвітньої діяльності; визначення позитивних і негативних факторів активізації самоосвітньої діяльності вчителів у системі післядипломної освіти.

На наш погляд, фактори активізації самоосвітньої діяльності безпосередньо впливають на формування у педагогів **складових самоосвітньої діяльності**: усвідомленої мотивації особистості, спрямованої на задоволення потреби до безперервного професійного утворення; здатності та готовності вчителя до здійснення постійної самоосвіти (пошук інформації за індивідуальною методичною темою, узагальнення та презентація результатів самоосвіти, планування роботи на перспективу); налаштування на педагогічну рефлексію, що характеризує позитивне відношення до самоосвіти педагогів як у системі післядипломної освіти, так і в міжкурсний період.

Вважаємо, що не менш вагоме значення для здійснення самоосвітньої діяльності набувають **організаційні фактори**, пов'язані з організацією та змістом освітнього процесу. Напруженість педагогічної праці, відповідальність за якість її результатів, безсумнівно, є причиною того, що в низці організаційних чинників особливу значимість педагоги приділяють саме організаційним факторам педагогічної діяльності.

І.Вертілецька вказує, що «...провідним фактором активізації самоосвітньої діяльності педагога в системі післядипломної освіти виступає сформованість позитивної внутрішньої мотивації та ціннісного орієнтуру вчителя, яка відіграє домінуючу роль у становленні професіонала» [2, с.56].

Є.Ільїн як **основні фактори активізації самоосвітньої діяльності** сучасного фахівця визначає усвідомлення ближньої та кінцевої мети, розуміння теоретичної та практичної значущості знань; емоційність у викладанні матеріалу, показ перспективних ліній розвитку наукових понять; професійну спрямованість навчальної діяльності, створення пізнавального мікроклімату в навчальній групі [4].

З метою вивчення рівня загального культурного розвитку, компетентності вчителів щодо викладання музичного мистецтва в Київському обласному інституті післядипломної освіти педагогічних кадрів під час навчання на фахових курсах з учителями музики було проведено анкетування з проблеми «Вивчення факторів активізації самоосвітньої діяльності педагогів». У дослідженні брали участь 150 респондентів – учителів музики (вчителі початкового навчання та музичного мистецтва у 1-4 класах (63 особи), вчителі музики, які працюють у 1-8 класах (54) та спеціалісти, що мають спеціальність «Музичне мистецтво» як другу спеціальність (33 особи). Фахівців було розділено в індивідуально-типологічні групи:

- **перша група – молоді фахівці** (5 років стажу);
- **друга група – вчителі-практики** (до 10 років);
- **третья група – професіонали** (до 15 років);
- **четверта група – новатори** (більше 15 років);
- **п'ята група – креативні педагоги** (незалежно від стажу).

У ході дослідження вчителям пропонувалося відповісти на запитання анкети: «Ваші очікування щодо (фахових, проблемно-тематичних, авторських) курсів в системі післядипломної освіти?», «Які потреби у вирішенні завдань самоосвіти Ви хотіли б задовольнити в системі післядипломної освіти?», «На яку допомогу Ви розраховуєте на курсах підвищення кваліфікації?».

Аналіз узагальнених відповідей анкетування підтвердив, що педагоги першої групи – **молоді спеціалісти** – більшою мірою відчують потребу в самостійному пошуку інформації про інноваційні педагогічні технології навчання, мають високу та стійку мотивацію щодо отримання нових знань та вдосконалення власної методики викладання предмета, що дозволить їм досягти високого рівня ефективності педагогічної діяльності.

Учителі другої групи (**вчителі-практики**) значною мірою зацікавлені в отриманні методичної допомоги з питань атестації, опрацюванні нової літератури з фаху, вивченні нових методик викладання предмета, оволодінні вміннями інноваційної роботи у школі.

Педагогами третьої групи (професіоналами) визначена як актуальна потреба у здобутті нових знань із вікової психології, музичної психології та педагогіки, аналізу та інтерпретації творів мистецтва, опанування основ педагогічної майстерності.

Учителі четвертої групи (**новатори**) цікавляться проблемою систематизації та узагальнення власного педагогічного досвіду, здійснюють самоаналіз і проектування досягнень та результатів педагогічної праці.

Фахівці п'ятої групи (**креативні педагоги**) спрямовані на створення і вдосконалення нетрадиційних авторських методик навчання і виховання; узагальнення, оформлення власного досвіду на основі рефлексії педагогічної діяльності. До домінуючих факторів самоосвіти креативні педагоги відносять потреби в самоактуалізації, удосконаленні вмінь узагальнення та поширення власного педагогічного досвіду, розвитку активності самопізнання, здатностей самоаналізу та педагогічної рефлексії.

Обговорення факторів активізації самоосвіти у процесі тематичних дискусій у кожній із груп супроводжувалося виявленням особистісного ставлення вчителів до результатів власної педагогічної діяльності, що розкриває її особистісно значущий характер і зумовлює трактування **прагнення до успіху у професійній діяльності** як значущий і провідний фактор.

Під час анкетування кожної групи вчителями було створено особисту ієрархію факторів активізації самоосвітньої діяльності відповідно до їхніх запитів (позначено від 1 до 10); ці результати представлено в таблиці 2 (додаток 2).

На основі аналізу одержаних результатів дійшли висновку, що фактори самоосвітньої діяльності вчителів музичного мистецтва пов'язані з характером вимог до професіограми педагога мистецьких дисциплін; вони впливають на мотиви стабільності педагогічної діяльності в цілому. Так, на запитання анкети «Яка причина Вашого навчання на курсах ПК?» 80% респондентів відзначили, що основною причиною проходження курсів підвищення кваліфікації є **власна самоосвітня потреба**. Лише 20% педагогів вказали на необхідність **отримання посвідчення про навчання на курсах ПК** для чергової атестації та здобуття більш високої кваліфікації як фактор активізації самоосвітньої діяльності. Наведені показники розкривають позитивну стійку мотивації та ціннісні особистісно-професійні орієнтири вчителів музичного мистецтва до постійної самоосвіти в системі післядипломної освіти та в міжкурсовий період.

У процесі обговорення типових труднощів, що виникають у вчителів музичного мистецтва, під час проведення круглого столу «Самоосвітня діяльність: реалії, перспективи, труднощі» практично всі респонденти (98%) відзначили вагомі труднощі в організації та управлінні самоосвітньою діяльністю, починаючи від вибору теми до методики та технологій узагальнення та презентації власного досвіду, а також потребу в самоосвіті та вдосконаленні вмінь педагогічної рефлексії, саморозвитку особистості.

Статистичний аналіз результатів анкет показує, що **провідним фактором можливості подолання професійних труднощів учителями** є стимулювання і мотивація, що найбільшою мірою уможливають активізацію самоосвітньої діяльності.

Так, для **молодих спеціалістів** властиві труднощі у здійсненні самоосвіти на етапі входження у професію, виборі методичної теми, визначенні мети мистецько-педагогічної діяльності за відсутності аналітико-прогностичних умінь (умінь аналізу та педагогічної рефлексії, планування самоосвіти на перспективу). Активність молодого вчителя в роботі над методичною темою визначається його самостійним пізнавальним інтересом до педагогічної професії, що пов'язано із прагненням до самореалізації у професійній діяльності як «...найбільш повному виявленні своїх індивідуальних і професійних можливостей» [6, с.307]. Професійні труднощі **молодих фахівців** зумовлені також завищеною або заниженою самооцінкою, тому ця категорія педагогічних працівників потребує проведення консультацій методистів і викладачів системи післядипломної освіти з питань організації самоосвіти, а саме: формулювання теми самоосвітньої діяльності, проектування керування етапами самоосвіти з урахуванням індивідуально-професійних можливостей і викликів часу.

Більшість педагогів музичного мистецтва (72%) вважають, що вони не готові до високоефективної самоосвітньої діяльності. Причиною цього є **негативні фактори**, які перешкоджають активізації самоосвіти: брак часу, відсутність методичного дня для самоосвіти в освітньому закладі, недостатнє фінансування, відсутність засобів ІКТ у школі, падіння престижу професії вчителя музичного мистецтва в суспільстві, соціальна незахищеність педагога, недостатня допомога і підтримка методистів у питаннях роботи над методичною темою самоосвіти; власна інерція, безсилля, страх вчителя перед інноваціями, новими програмами; несформованість самоосвітніх умінь і навичок. Отже, в роботі з цими фахівцями активізації потребують насамперед суб'єктивні фактори самоосвіти.

Спільним фактором для всіх груп, що синтезує складові самоосвітньої діяльності та вдосконалює фахову майстерність, є **можливість подолання професійних труднощів та усвідомлення соціальної значущості своєї професії**. Адже переборюючи професійні труднощі, педагог накопичує педагогічний досвід, використовуючи механізми саморегуляції діяльності. Як

результат впливу факторів активізації самоосвітньої діяльності у спеціаліста формується потреба в задоволенні своєю професією та стійка позитивна мотивація до професійної діяльності. Вищевказані потреби зазначені представниками п'ятої (креативної) групи як готовність проявити свою індивідуальність, самостійність, бажання взяти участь у професійному змаганні, зокрема у конкурсі «Учитель року з музичного мистецтва» тощо.

Особистісна ієрархія факторів активізації самоосвітньої діяльності є такою: професійні уподобання, налаштування, ціннісні орієнтири для кожної визначеної групи педагогів. Так, на різних етапах психолого-педагогічної «дорослості» під час переходу до наступного рівня групової типології змінюються не тільки фактори активізації самоосвітньої діяльності, а й особистісне ставлення фахівця до них. У цьому контексті психолого-педагогічної допомоги потребують окремі групи фахівців, насамперед молоді спеціалісти, вчителі першої групи.

Отже, класифікація факторів розкриває змінність індивідуальної класифікації факторів, їх сприйняття, цінність на відповідному етапі професійного досвіду, що впливає на зміни у структурі самоосвітньої діяльності вчителя.

Таким чином, класифікація факторів активізації самоосвітньої діяльності задовольняє освітні потреби вчителів музичного мистецтва, забезпечуючи постійний характер безперервності професійної освіти. У педагогічній діяльності потребують «включення» насамперед ті фактори активізації самоосвітньої діяльності, що спрямовані на набуття молодим спеціалістом статусу вчителя на основі реалізації педагогічних знань на практиці.

За результатами дослідження встановлено, що у педагогів четвертої групи відбувається криза «психологічної зрілості». Важливе місце в їхній педагогічній рефлексії займає педагогічне **наставництво молодих спеціалістів** як стійкий фактор узагальнення досвіду педагога-практика, що сприяє активізації творчої діяльності. У навчанні цієї групи педагогічних працівників у процесі фахової підготовки викладачам ППО доцільно надавати тьюторську допомогу, змістовно представляти інноваційні методи і засоби навчання, методики їх застосування.

Висновки... Узагальнюючи вищезазначене доходимо висновку, що фактори активізації самоосвітньої діяльності уможливають усвідомлення педагогами необхідності безперервної професійної освіти, що, у свою чергу, стає педагогічною причиною саморозвитку творчої індивідуальності фахівця. Таким чином, урахування **факторів активізації самоосвітньої діяльності** вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної освіти забезпечує планування фахового вдосконалення, перепідготовки вчителів на новому рівні, що є необхідною складовою забезпечення та ефективності педагогічної праці.

У результаті проведеного дослідження як основні фактори активізації самоосвітньої діяльності вчителів музичного мистецтва визначаємо такі:

- прагнення до успіху у професійній діяльності;
- потребу до безперервної самоосвіти;
- самоактуалізацію себе як учителя-новатора;
- задоволення своєю професією;
- активність в освоєнні інноваційних технологій;
- прагнення до схвалення педагогічної діяльності;
- усвідомлення соціальної значущості своєї професії;
- позитивну внутрішню мотивацію;
- ціннісні професійні орієнтири;
- можливість подолання професійних труднощів;
- наставництво молодих спеціалістів (вибірковий фактор лише для 4 групи).

Подальших наукових досліджень потребує вивчення рівнів самоосвітньої діяльності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної освіти.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бех І. Рефлексія в духовному саморозвитку особистості / І. Бех // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 1. – С. 30–37.
2. Вертилецкая И. Г. Активизация самообразования учителей в системе повышения квалификации : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Инга Геннадиевна Вертилецкая. – Новокузнецк, 2007. – 242 с.
3. Давыдов В. Проблемы развивающего обучения : опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986. – 239 с.
4. Зеер Э. Психология личностно ориентированного профессионального образования / Э. Зеер. – Екатеринбург : изд-во Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 2000. – 258 с.
5. Ключарев Г. Самообразование взрослых / Ключарев Г., Кофанова Е., Пахомова Е. // Общественные науки и современность. Тематический раздел «Социология образования». – 2003. – № 4. – С. 37–46.

6. Коджаспирова Г. Словарь по педагогике / Г. Коджаспирова, А. Коджаспиров. – Ростов-на-Дону : МарТ, 2005. – 448 с.
7. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита).
8. Кон И. Психология юношеского возраста : Проблемы формирования личности : учеб. пособие [для пед. ин-тов] / И. Кон. – М. : Просвещение, 1979. – 175 с.
9. Краткий педагогический словарь : учеб. справочное пособие / Андреев Г., Вяликова Г., Тютюкова И. – М. : В. Секачев, 2005. – 117 с.
10. Кузьмина Н. Профессионализм педагогической деятельности / Н. Кузьмина, А. Реан. – Рыбинск, 1993. – 213 с.
11. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / [А. Маслоу / перевод с англ. ; под общ. ред. Г. Балла, А. Киричука, Д. Леонтьева]. – М. : Смысл, 1999. – 424 с.
12. Назарова О. Л. Педагогические условия преодоления трудностей в самообразовании студентов индустриально-педагогического колледжа : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования» / О. Л. Назарова. – Челябинск, 1997. – 26 с.
13. Професійна освіта : ціннісні орієнтири сучасності : зб. наук. праць / за заг. ред. І. А. Зязюна ; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – К., Харків : НТУ «ХПІ», 2009. – 472 с.
14. Сидорчук Н. Категорійний аналіз поняття «самоосвітня діяльність майбутнього вчителя» [Електронний ресурс] / Н. Сидорчук. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/>
15. Философский энциклопедический словарь / [под ред. Е. Ф. Губского и др.]. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 576 с.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Bekh I. Refleksii v dukhovnomu samorozvytku osobystosti, *Pedahohika i psykhohihiia*, 2012, Volume 1, pp. 30–37.
2. Vertiletskaya I. G. Aktivizatsiya samoobrazovaniya uchitelej v sisteme povyscheniya kvalifikatsii : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Inga Gennadijevna Vertiletskaya. Novokuzneczk, 2007, 242 p.
3. Davy'dov V. Problemy' razvivayuschego obucheniya : opyt' teoreticheskogo i e'ksperimental'nogo psixologicheskogo issledovaniya / V. Davy'dov. Moskva, Pedagogika, 1986, 239 p.
4. Zeer E'. Psixologiya lichnostno orientirovannogo professional'nogo obrazovaniya. Ekaterinburg, izd-vo Ural. gos. prof.-ped. un-ta, 2000, 258 p.
5. Klyucharev G., Kofanova E., Paxomova E. Samoobrazovanie vzrosly'x, *Obschestvenny'e nauki i sovremennost'*. *Tematicheskij razdel «Sotsiologiya obrazovaniya»*, 2003, Volume 4, pp. 37–46.
6. Kodzhaspirova G. Slovar' po pedagogike / G. Kodzhaspirova, A. Kodzhaspirov. Rostov-na-Donu, MarT, 2005, 448 p.
7. Psykholohichna entsyklopediia / avtor-uporyadnyk O. Stepanov. Kyiv, Akademvydav, 2006, 424 p. (Entsyklopediia erudyta).
8. Kon I. Psixologiya yunosheskogo vozrasta : Problemy' formirovaniya lichnosti : ucheb. posobie [dlia ped. in-tov]. Moskva, Prosveschenie, 1979, 175 p.
9. Kratkiy pedagogicheskij slovar' : ucheb. spravocnoe posobie / Andreev G., Vyalikova G., Tyut'kova I. Moskva, V. Sekachev, 2005, 117 p.
10. Kuz'mina N., Rean A. Professionalizm pedagogicheskoy deyatel'nosti. Ry'binsk, 1993, 213 p.
11. Maslou A. Novy'e rubezhi chelovecheskoj prirody' / [A. Maslou / perevod s angl. ; pod obsch. red. G. Balla, A. Kirichuka, D. Leont'eva]. Moskva, Smy'sl, 1999, 424 p.
12. Nazarova O. L. Pedagogicheskie usloviya preodoleniya trudnostej v samoobrazovanii studentov industrial'no-pedagogicheskogo kolledzha : avtoref. dis. na soiskanie nauch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya» / O. L. Nazarova. Chelyabinsk, 1997, 26 p.
13. Profesiina osvita : tsinnisni oriientyry suchasnosti : zb. nauk. prats / za zah. red. I. A. Ziazuina ; Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh APN Ukrainy. Kyiv : Kharkiv, NTU «KhPI», 2009, 472 p.
14. Sydorhuk N. Katehoriynyi analiz poniattia «samoosvitnia diialnist maibutnoho vchytelia» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://eprints.zu.edu.ua/>
15. Filosofskij e'ncziklopedicheskij slovar' / [pod red. E. F. Gubskogo i dr.]. Moskva, YNFRA-M, 1997, 576 p.

Аннотация

Ирина Дубровина

Факторы активизации самообразования учителей музыки в системе последипломного педагогического образования

В статье раскрыта сущность понятия «факторы активизации самообразования учителей музыкального искусства», предложена классификация факторов активизации самообразования учителей музыкального искусства в системе последипломного образования. Проанализированы требования рынка труда к лично-профессиональным качествам учителя музыкального искусства. Обоснована зависимость уровня развития самообразовательных умений педагогов музыкального искусства от достигнутого уровня образования, влияния устойчивых факторов самообразовательной деятельности на степень овладения профессиональным мастерством. Определена сущность «факторов активизации самообразовательной деятельности педагога» как таких, что способствуют совершенствованию его лично-профессиональных качеств, формированию положительной мотивации к педагогическому творчеству, удовлетворению потребности в самообразовании как ценности человеческой жизни, способа непрерывного саморазвития человека. Обособлены доминирующие факторы активизации самообразовательной деятельности, которые определяют направление индивидуального профессионального развития педагога и влияют на

результативность самообразования и качество педагогического труда. Сделан вывод о влиянии разноплановых объективных и субъективных факторов на результативность как художественно-педагогической, так и самообразовательной деятельности учителя музыки в системе последипломного педагогического образования. В ходе эксперимента обосновано, что учет факторов активизации самообразовательной деятельности учителей музыкального искусства в системе последипломного образования обеспечивает планирование профессионального усовершенствования, переподготовки учителей на новом уровне, что является необходимой составляющей обеспечения эффективности педагогического труда.

Ключевые слова: факторы активизации самообразовательной деятельности, творческий учитель, рефлексия, самопознание, потребности самообразовательной деятельности.

Summary

Iryna Dubrovina

Activating Factors of Music Teachers' Self-Education in the Postgraduate Educational System

The article reveals the nature of the term "activating factor of a music teachers' self-education". Also there has been suggested the classification of activating factors of music teachers in the postgraduate educational system.

There has been analyzed the revision of the labor market's demands concerning the personal and professional qualities of a music teacher. There has been grounded the dependence of the level of teachers' self-skills development on gained educational level, the impact of firm factors of teachers' self-educational activities on the level of the ability to use their proficiency. There has been determined the subject of "activating factors of teacher's self-educational activities" as the ones which promote their personal and professional qualities to be improved and to mould a positive motivation in pedagogical art, to satisfy the needs in self-study as the value of human's life, the way of a constant person's self-development. There have been highlighted the dominating activating factors of self-educational activities which determine the direction of an individual professional development of a teacher and have an impact on the results of self-study and on the quality of pedagogical work. It's been presented the conclusion about the impact of the various objective and subjective factors on the results of creative and pedagogical as well as self-educational activities of a teacher in a postgraduate educational system. In the course of the experiment it has been proved that taking into account the activating factors of teachers' self-educational activities in a postgraduate educational system provides the planning of professional improvement, teachers' preparation on new level which stands as the necessary component for the pedagogical work to be supporting and efficient.

Key words: factors enhancing self-educational activities, creative teacher, reflection, self-knowledge, self-educational activity needs.

Дата надходження статті: «05» лютого 2014 р.

УДК 37.017.92/93 (477) «12/14»

ЛЮДМИЛА ЄРШОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант
(м.Житомир)

Становлення ідеї виховного ідеалу у вітчизняній педагогічній теорії XI – XIII ст.

Представлено результати аналізу літературних джерел XI–XIII ст., в яких виховний ідеал постає як результат унікального синтезу релігійного, політичного та культурного життя суспільства. Доведено, що проблематика й аксіологічні домінанти педагогічних поглядів книжників під тиском особистісних і суспільно-історичних обставин зазнавали постійних змін, демонструючи трансформацію всіх концептів визначеного ними виховного ідеалу. Найбільш важливими змінами слід вважати перехід від радикального аскетизму до помірному, заміну культу сили й мужності главенством віри й мудрості, а ідею богообраності князя необхідністю контролю світської влади духовною. Виявлено також спільні риси виховних ідеалів мислителів XI–XIII ст.: гуманізм, демократизм, народність, патріотичність та ін.

Ключові слова: виховний ідеал, духовний, народний, гуманістичний, моральний ідеали.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Для розуміння причин сучасних трансформаційних змін виховного ідеалу в українській педагогічній теорії і практиці важливим є аналіз попередніх умов розвитку вітчизняної педагогічної науки, які визначили особливості становлення ідеї виховного ідеалу в педагогічній спадщині України.

Аналіз досліджень і публікацій... Вітчизняна історико-педагогічна наука акцентувала увагу на вивченні часопросторових особливостей формування виховного ідеалу: доби Античності (Ю.Левченко), на Прикарпатті другої половини XIX – початку XX ст. (А.Коцюпей), у Польщі другої половини XX – початку XXI ст. (Н.Чернишова), у сучасній системі освіти (А.Геоцентова, К.Дорошенко, О.Лучанінова, Л.Примачок). Вивчалися також окремі наукові теорії освітньо-